

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo Udruženja Jugoslov. Učiteljstva — Poverjeništvo Ljubljana.

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak četrtek pop. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Za neorganizirane 30.— Din, za naročnike v inozemstvu 40.— Din letno. Posamezna številka po 1.— Din.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 75 para za vsako petil-vrstno. Priloge stanejo poleg poštne še 25 Din.

Telefon uredništva št. 312.

Za oznanila je plačati od enostolpne petil-vrste, če se tiska enkrat 75 para za nadaljnja uvrčenja primeren popust. Oznanila sprejema upravnisti lista.

Članstvo ljubljanskega Poverjeništva UJU ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, t. j. vse administrativne stvari, je pošiljati samo na naslov:

Upravištvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6./I.

Poštni čekovni urad št. 11.197.

Reklamacije so proste poštne.

Seja širjega sosveta UJU pov. Ljubljana dne 19. junija.

Po sklepu seje ožjega UJU poverj. Ljubljana se vrši v **ponedeljek, dne 19. junija 1922** v mestni magistratni dvorani v Ljubljani seja širjega sosveta ob 8. uri zjutraj.

Dnevni red:

1. Poverjenikov nagovor in poročilo o delovanju poverjeništv. (Poroča tov. Luka Jelenc).
2. Poročilo blagajnika. (Poroča tov. Mirko Fegic).
3. Poslovnik UJU poverj. Ljubljana. (Poroča tov. Ivan Dimnik).
4. Načrt šol. zakona. (Poroča tov. Pavel Fleré).
5. Šolska uprava z ozirom na delitev Slovenije v dve oblasti. (Poroča tov. Anton Gnus).
6. Učiteljstvo v uradniški pragmatiki. (Poroča tov. Rudolf Dostal).
7. Določitev časa, kraja in dnevnega reda II. pokrajinski skupščini.
8. Samostoini predlogi in nasveti.
9. Slučajnosti.

UJU poverjeništvo Ljubljana
dne 15. maja 1922.

Rudolf Dostal, Luka Jelenc,
strokovni tajnik, poverjenik.

Opozorilo: Po členu 15. pravil UJU so člani širjega sosveta: a) vsi člani ožjega sosveta, b) vsi predsedniki okrajnih društev. Prisotnost teh članov na seji je obvezna; ako se kak član ne more udeležiti seje, naj pooblasti namestnika. Zastopana morajo biti vsa društva! Seja je javna in ima pravico udeležbe vse organizirane učiteljstvo, kolikor glede tajnosti seje širji sosvet drugače ne določi. Za predsednike ozir. namestnike nosijo stroške okraj. društva. Člane opozarjamo, da se posebna vabila ne razpošiljajo.

LISTEK.

Slovensko učiteljstvo pred 50 leti.

II. Reakcija v stanovski organizaciji.

Učiteljska organizacija na Slovenskem je v prej navedenih letih obetala lep uspeh. Toda prišlo je drugače, posebno na Kranjskem se je proti koncu leta 1872. in v naslednjih treh do petih letih začelo v narodnem oziru nadaljevanje, ki je bilo povzročeno iz političnih obzirov.

Na Dunaju je padla Slovanom pravična Hohenwartova doba. V Avstriji je nastopil Auersperg (nemški plemič), Lasser-jevo (Tirolec) ministrstvo, ki je bilo strogo nemško. Za kranjskega deželnega predsednika je bil imenovan kranjski Auersperg, prej okrajni glavar v Litiji. Ta je začel pospeševati nemščino. Med drugim je štivil nemško »Konstitucionalno društvo«, v katerem je rentalil realčni profesor Pirker.

Politika je zahtevala, da se deželni šolski nadzornik duhovnik Jarc, sicer slab Slovenec, umakne Pirkerju, ki je postal njegov namestnik. Govorilo se je sicer, da je njegov nadec povzročilo to, ker je Jarc v deželnem šolskem svetu pritiskal

O slovniskem pouku.

(Dalle.)

Da je temu tako, dokazuje dejstvo, da se to logično razmerje izraža v nekaterih jezikih tudi s pomočjo besed, ki niso glagoli. V hebrejščini n. pr. po kazalnih zaimkih, v letonskem jeziku po samostalniku, v turščini zopet služijo v to svrhu nekateri zlogi. Zadostuje torej ena beseda ali le tudi en znak, da zveže povedek s podmetom. Vezilo je nastalo torej najslej izmed vseh glagolov, rodilo se je od drugih po analogiji.

Poleg imenskih in glagolskih stavkov nahajamo tudi mešane, tvoreče nekaj prehod med onimi. Tako so stavki: Vnil se je zdrav in vesel. Deklica hođi boza. Prišel je razjarjen, glagolsko - imenski stavki.

Da glagol biti zgubi kot vezilo svoj prvotni pomen »bivati«, se razume. Linišo tudi naši predlogi, imajoči nekakj konkretni pomen, doživeli enako usodo ter se rabilo le še kot formalne besede za označbo razmerja stvari do stvari? Tako je tudi z našim vezilom. Kot trumf, da bi bil »biti« več kot vezilo, navađa dr. J. Beziak sledeči stavek: Da nisi hotel sprejeti moiega povabila, je, kar me boli v dnu duše. Formalno je »je« v tem stavku glavni stavek in vezilo ohenem, a da je nepotrebno, vidimo, ako stavek drugače obličimo: Da nisi... povabila, me boli v dnu duše. Je isti smisel kot preje, kar dokazuje, da je vsebina glagola biti obledela, ker se ga lahko brez škode izpusti.

Kern in njegov častilci tudi ne puste veljati tzv. neosebni glagolov. Dobro znano pa je vsakemu, da se pri osebnih glagolih lahko dopolnj pravi osebek: Čitam. Jaz Ivan Iglar čitam. itd. Povdarjam, da so zaimki tudi le nadomestilo za fiktivni osebek. Ni mogoče na nam najti osebk a določniku: dežuje. Da odgovarja oblika 3. glagolski osebni ednine, s tem še ni rečeno, da mislimo na kak osebek; na ga tudi ni treba, ker z glagoli dežuje, sneži, grmi itd. izražamo le goli fakt, da se sedaj nekaj godi. Le v poetični bešedi

bi se dalo reči: Oblak dežuje. (Velelnik bi bil boljši.) Latinec tudi pravi: Jupiter pluit.

Mi sami večkrat vprašamo samo po dejaniu brez ozira na katerekolj osebk: Kaj se danes dela na polju? Orje se in seje. Take stavke tvorimo po zgledu in vplivu nemškega neosebne pasiva.

Tudi nič ne de, ako bomo morali pri osebnih glagolih iskati osebek često izven stavka. Če opisujemo kako stvar ali pripovedujemo o kaki osebi, je tudi ne imenujemo besedno v vsakem stavku, ker nam je po usroju in duhu jezika itak vse jasno. Toda divjakom ne bi mogli po našem načinu pripovedovati v njihovem jeziku, ker je njih duh in razum še preveč otročji, dočim razume razvit intelekt tudi precej skrajšane eliptične stavke.

Kazalo bi pogledati še k Nemcem, kako oni čislajo teorijo svojega rojaka Kerna. Znana sta mi le dva slovnica, ki sta zvesta Kernovca, namreč Franc Frisch in Jauker, dočim hodita modernejša gramatičarja dr. Tschinkel in dr. Tumlriz druga pota. Oba pripoznata osebnost in neosebne glagole in da v stavkih ni vedno glagol sam povedek, še več, da smatramo večkrat tudi besedne skupine brez glagola za stavke. Tumlriz še posebej natančno razločuje med verbalnim in nominalnim povedkom.

Mnogo bi se dalo navesti v izpodbitev Kernove teorije, toda s predolgo razpravo nočem delati tesnoče našemu stanovskemu listu. Na slovniciarjih je sedaj, da čim prej popravi opredelbo stavka v modernem smislu. Menda na ta čin ne bomo desetletja čakali!

Jak. Kovačič.

Iz Jugoslavije.

— Crkve i škole u Slovenačkoj. »Učiteljski Vestnik« iz Novoga Sada poroča: U Slovenačkoj je nastao veliki sukob između popovsko-klerikalnih elemenata, ostalog naroda i antikerikalaca zbog toga, što su crkvene vlasti i pored do sad postojećih propisa odredile nove

na tistega litijskega glavarja, da bi slednji kaj storil za šolstvo v okraju, ki je bilo na silno nizki stopinji. Predsednik Auersperg se je nad zdej njemu podložnim Jarcem maščeval. A Jarcu je baie tudi to škodovalo, ker je neko učiteljico preveč protežiral.

V novih razmerah se je začelo nemškutarjenje na šolskem polju na Kranjskem. Začeli so ga profesorji in učitelji na ljubljanskem učiteljsku in vadnici, da so ustregli novim nemškim vladnim možem in svoiemu nagnenju namreč: Linhart (še živeč kot upokojeni deželni šolski nadzornik v Gradcu), Gariboldi, Hrovat (ravnatelj), Sima, Eppich in drugi. Njim so ministrirali tudi nekateri mestni učitelji, katerih imen pa ne priobčujemo, ker so ti prej in še pozneje Slovincem koristili in za slovenstvo delovali. Toda prve glave so v začetku leta 1873. osnovale »Kranischer Lehrerverein«, društvo, ki je bilo po svojih političnih načelih v kontrastnem nasprotju s »Slovenskim učiteljskim društvom«. »Kranischer Lehrerverein« je takoj v početku osnoval »Laibacher Schulzeitung«, ki je strupeno sovražila slovenščino in slovenske učitelje. Pa ti nemški in nemčurski psevdopedagogi, ki so pa v šoli imeli le slovensko mladino, niso samo v Ljubljani razsajevali, ampak so tudi na kmetih snovali po neznačajnih učiteljih podružnice. »Zweigverei-

ne«, po kmetih, družbice, ki so le kratek čas obstale in bile od značajnih Slovincem zelo zaničevane. Ustanovitvev takih »Zweigverein« so pospeševali okrajni šolski nadzorniki, kajti med njimi so bili nemškutarji, n. pr. duhovnik Lesjak, profesor Werner, vadniška učiteljica Sima, Eppich in drugi.

Taka in enaka družba je bila mrzel tuš na slovenske učitelje. Ti so vsled tega izžubili srčnost v javnosti nastopati. Na čelu stali še »Slov. učiteljskemu društvu« ni imel poguma v letih 1873. in še nekaj let dalje nobeden izmed poštenih, pridnih ljubljanskih učiteljev, od Praprotnika, ki je bil sicer član deželnega šolskega sveta, do Tomšiča, Stegnarja in do starega Gerkmana. Tak je bil nemški pritisk. Iskati je bilo treba na kmetih predsednika »Slovenskega učiteljskega društva«. In dobili so ga v osebi značajnega nadučitelja Govekarja (oče znanega magistratnega svetnika in pisatelja) na Igu, ki je bil nekaj let prvomestnik omenjenega društva. Nemškutarjev se edinole ljubljanski ljudski učitelj Močnik ni ustrašil. On je za vrlim Praprotnikom začasno prevzel uredništvo »Učiteljskega Tovariša«, ki je bil dolgo let najboljša protiutež »Laib. Schulzeitunge«. Dobila je pa »Laib. Schulz.« še drugo protiutež. Ker se je bilo bati, da postane kranjsko učitelstvo preveč nemškutarsko, ker je bil »Učiteljski

školske mise za učenike osnovnih, srednjih i učiteljskih škola. Viši školski svet za Slovenačko, oslanjajući se na zakon, kao i na raspoloženje dačkih roditelja, izdao je po tom pitanju naređenje osnovano na školskim odredbama, da se školske mise drže i dalje samo u vremenu, koje je za to određeno. Povodom toga g. g. narodni poslanci Antun Korošec i Kristan, podnesli su interpelaciju g. ministru prosvete. Ali je i ministarstvo odgovorilo, da je viši školski svet u pravu i da će i ministarstvo na osnovu zakona o školama pojačati naređenja saveta.

— Dar Slovenk kraljici Mariji. Napredne Slovenke so nesle prvi svoji kraljici antike, nad 200 let stare, na roko delane, okoli ¼ m široke in 4 m dolge čipke, kleklane iz čistih srebrnih nit. Domneva se da so bile te čipke dar cesarice Marije Terezije nekemu samostanu kot okrasker duhovniškemu koretlju. Vendar pa niso bile nikoli rabljene in so še danes popolnoma nove. Darilo je prekrasno.

— Album ki ga izročje Slovenke v imenu vsega slovenskega naroda kraljevski dvojici in ki so vanj vključeni vsi dosedanj darovalci prispevkov za »Dečji in materinski dom« ima na vnani strani jako dobro poročeno sliko akad. slikarja prof. Kopača: Večja skupina Slovenk v narodni noši poklanja kralju in kraljici »Dečji dom«. V skupini so matere z otroki, v ozadju je Ljubljana z gradom. Ob straneh v obliki pestrega okvirja otroške in ženske glave ali cele postave v narodnih nošah, vse prepletene z narodnimi motivi. Album je prirejen tako, da je možno vanj vlagati posamezne pole. Zbirke za »Dečji in materinski dom« se nadaljujejo. Ko bo zopet nekaj pol polnih, jih naše ženstvo iznova pokloni kraljevski dvojici. Zanimanje za »Dečji in materinski dom« je veliko in prihajajo vsak dan prispevki od raznih strani.

— Zakon o gradanskim školama. »Učiteljski Vestnik« iz Novega Sada poroča: Gl. Prosvetni Svet odredio je bio komisiju, u kojoj su g. g. Vl. Radojević,

ski Tovariš« pod novim uredništvom pre-malo vnet za učiteljski in šolski napredek v smislu novih šolskih zakonov, katere je Praprotnik zagovarjal. Močnik pa ne — začel je bil pisec izdajati v Mariboru nov slovenski šolski list pod naslovom »Slovenski učitelj«, list za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje. Njegov namen je bil osobito ta, da je popravljal to, kar je v narodnem obziru pokvarila »Laib. Schulz.« in izboljševal to, kar je »Učiteljski Tovariš«, ki je bil bolj vnet za cerkveno šolsko nadzorstvo, pre-malo storil za vnanje šolskega napredka v smislu novih državnih šolskih zakonov. Zastopal je list, kakor pravi v svojem programu v I. številki: »Interese slovenske narodne šole, in zagovarjal pravice slovenskih narodnih učiteljev. V ta namen je prinašal šolske in pedagoške snise, snise o domači in šolski izreji, šolsko-polemične in šolsko-statistične sestavke. V svoje predale deval je tudi znanstvene in kmetijske članke, metodične obravnave in razgovore o šolskih sredstvih in učnih pomočnikih. Prinašal je postave in ukaze, zadevajoče snolšno avstrijsko ljudsko šolstvo, zlasti na take, ki veljajo za slovenske šole in učitelje. Dopisom o šolskih zadevah je bil list vedno odprt; vsako krivico, ki se bode godila slovenski šoli ali slovenskemu učitelju, je vsikdar brez-obzirno grajal ter pravico in resnico